

Journalistisk langtidsvarsel

Narrativ analyse av framtidfortellinger i norske nyhetsmedier

HARALD HORNMOEN

OsloMet

YNGVE BENESTAD HÅGVAR

OsloMet

JØRGEN ALNÆS

OsloMet

Sammendrag

Journalistiske fortellinger om fremtiden preger både norske og internasjonale nyhetsmedier. Men hvilke teknikker bruker journalistene til å fortelle sannferdig om noe som ennå ikke har skjedd? Artikkelen diskuterer hvordan narratologiske kategorier kan brukes til å forstå og diskutere framtidfortellinger i vår tids journalistikk. Et sentralt begrep er foranstilt narrasjon, altså en fortellerposisjon der den rapporterte virkeligheten foreløpig ikke finnes, men kan komme til å oppstå. Et grunnleggende premiss er at journalistiske narrativer er noe mer enn den tradisjonelle oppfattelsen av narrativ journalistikk som tilbakeskuende reportasjer skrevet i en skjønnlitterær form. Også konvensjonell nyhetsjournalistikk har narrative elementer, og fortellingen behøver ikke handle om hendelser som er avsluttet. Klimakrisen, koronapandemien og krigen i Ukraina er eksempler på temaer som har generert journalistiske fortellinger om fremtiden. Artikkelen utvikler et begrepsapparat for analyse av slike framtidfortellinger. Vi analyserer tre ulike tekster som illustrerer forskjellen mellom det vi kaller fortellinger *om* fremtiden, fortellinger *fra* fremtiden og *frammaninger* av fremtiden.

NØKKEORD

framtidjournalistikk, journalistiske fortellinger, foranstilt narrasjon, narratologi, nærløsning

Innledning

Journalistikken er full av fortellinger, men i dag er mange av dem av en art som utfordrer det begrepsapparatet som har vært vanlig i journalistikkforskningen. Mens den tradisjonelle fortellerteorien er laget for å analysere fortellinger om noe som *har skjedd*, handler nemlig mange av vår tids journalistiske fortellinger om noe som *kommer til å skje* eller *kan komme til å skje*.

Dette gjelder ikke bare klimajournalistikken, men også journalistikken om kriser som pandemier eller kriger. Et eksempel finner vi i en artikkel fra BBC om mulige utfall av krigen i Ukraina (Landale, 2022a). Denne presenterer mulige hendelser over en velkjent lest:

President Putin declares victory and withdraws some forces, leaving enough behind to maintain some control. Thousands of refugees continue to flee west. Ukraine joins Belarus as a client state of Moscow.

Tekstutdraget tilfredsstillende de fleste kravene til en fortelling, men dette er altså en fortelling om handlinger som *muligens vil utspille seg i framtiden*. Slike framtidfortellinger er det mange av i dagens journalistikk. Det kan henge sammen med krisefokuset i journalistikken, med journalistikkens ønske om å skape innlevelse, fordypning og nedsenkning i stoffet, og med at ny teknologi muliggjør en annen type journalistikk. For å granske disse tekstene trenger vi et begrepsapparat og en fortellerteori som er tilpasset ikke bare journalistikk og fortellinger om virkeligheten, men også fortellinger fra nåtiden om framtiden.

Vi skal derfor nærlese tre slike framtidfortellinger fra norske nettaviser. Analysene vil vektlegge hvilke narrative grep journalistene benytter seg av for å si noe substansielt om framtiden uten å gå på akkord med journalistiske idealer, som at journalistikken skal være sannferdig og etterrettelig. Vi framhever hvordan tekstene forankrer framtidfortellingene i en verifiserbar nåtid, hvilke narrative funksjoner som tas i bruk, hvor narrasjonen plasseres i tid, og hvordan fortellingen gjør bruk av multimodale¹ teknologiske affordanser. Analysene gjør det mulig å utlede ulike typer framtidfortellinger i journalistikken.

Artikkelen har både et empirisk og et teoretisk siktemål. Empirisk vil de narrative analysene avdekke hvilket betydningspotensial som ligger i de analyserte framtidstekstene, og hvordan de vil kunne virke inn på leserens forståelse og engasjement for presserende samfunnsutfordringer. Teoretisk bidrar studien til å videreutvikle diskusjonen om hva narrasjon er i journalistikken, og hvordan journalistikken både trekker på og skiller seg fra fiksjonslitteraturen. Vi

argumenterer videre for at fortellingen er til stede og spiller en avgjørende rolle i andre typer journalistikk enn det som ofte betegnes som narrativ journalistikk.

Hva vet vi om framtidjournalistikk?

Tidligere studier av journalistikk som henviser til framtiden, har ikke vært opptatt av om tekstene kan sies å være fortellinger, og hvordan disse i tilfelle er konstruert. De fleste studiene har målt forekomsten av framtidshenvisninger på setnings- eller ordnivå. Neiger (2007) fant referanser til framtiden i hele 70 prosent av hovedtitlene på israelske papiravisforsider mellom 1985 og 2003, et tall som var stabilt gjennom hele perioden. I en korpuslingvistisk undersøkelse av danske papiraviser fra 1997 til 2013 fant Hansen (2015) at andelen ord som typisk brukes til å markere framtid, sank noe i løpet av perioden, særlig i kvalitetsavisene. Det fins med andre ord ikke noe belegg for å hevde at journalister skriver *mer* om framtiden enn før, iallfall ikke på papir.

Neiger og Tenenboim-Weinblatt (2016) har også undersøkt sammenhengen mellom hvor langt fram eller tilbake i tid nyhetene ser, og hvilken funksjon nyhetene har. Mens nyheter om nåtiden skal oppdatere oss, vil nyheter om nær og fjern fortid henholdsvis rapportere og kontekstualisere eller ritualisere. Nyheter om nær framtid har derimot som funksjon å forutse og analysere utfall av hendelser, og å sette dagsorden for den overskuelige framtiden. Hvis nyheten ser svært langt fram, blir funksjonen å forme kollektive syn. Parallelt med at journalistikken om fortiden former kulturens kollektive hukommelse, vil framtidjournalistikken kunne skape et felles preksriptivt minne, altså en kulturelt fundert påminnelse om hva som bør gjøres (Tenenboim-Weinblatt, 2011, 2013). Her er det lett å se koplingen til våre dagers journalistikk om klimasaken.

I sin analyse av israelske medier fant Neiger (2007) at kriser kunne ansopre journalistikken til å se lenger fram i framtiden enn tidligere. For eksempel utløste Gulf-krigen i 1991 en type framtidjournalistikk som fortsatte også i årene etter krigen. En tilsvarende effekt oppstod i amerikanske medier etter terrorangrepene 11. september 2001 (Grusin, 2010), da journalistene ble opptatt av å forebygge flere angrep. Russlands invasjon av Ukraina i 2022 er en moderne hendelse som kan tenkes å ha liknende effekt på europeiske medier.

Enkelte studier dokumenterer at andelen framtidjournalistikk varierer med sjanger og plattform. Når Hansen (2015) viser at framtidreferansene synker i danske papiraviser, gjelder det bare nyhetsjournalistikken. I kommentarstoffet øker framtidformuleringene, samtidig som andelen kommentarstoff i avisene også vokser.

Hansens forklaring er at framtidssnyhetene i økende grad er overlatt til “live media” (Hansen, 2015, s. 132). Omtrent på samme tid fant imidlertid Tenenboim-Weinblatt & Neiger (2014, 2018) at israelske og amerikanske papiraviser faktisk hadde flere framtidsreferanser enn sammenliknbare nettaviser. Deres forklaring er at nettavisene på denne tiden hadde som hovedoppgave å dekke øyeblikket og den umiddelbart nære fortid, slik at fremtiden ble overlatt til papiravisene. I 2023 er imidlertid nettavisenes rolle blitt en annen. Sosiale medier og andre nettkilder spiser seg stadig inn på hegemoniet nettavisene hadde om å være først ute med siste nytt, samtidig som nettavisenes affordanser og publiseringsformater har blitt betydelig mer avanserte. Vår studie kan ikke si noe om det er flere eller færre framtidfortellinger i nettavisene enn før, men vi legger til grunn at nettet er en viktig plattform for slik journalistikk, og henter analysematerialet vårt derfra.

Det finnes også et lite knippe kvalitative studier av hvordan journalister håndterer oppgaven med å forutsi fremtiden. Blom et al. (2021) viser hvordan journalister og intervjuobjekter både oppildnet og modererte hverandre i spekulasjoner om den tidlige covid-19-utviklingen i Danmark. Forfatterne anerkjenner verdien av at journalister spekulerer om fremtiden, men finner at dette fungerer best når en av partene inntar en mer faktaorientert rolle. Gjennom intervjuer med journalister som driver med prediktiv datajournalistikk i fem forskjellige land, finner Pentzold og Fechner (2021) at det er vanskelig å lage gode journalistiske framskrivninger, selv med svært omfattende data, fordi prediksjonene alltid vil bestå av konkurrerende scenarier. Analysene i vår artikkel illustrerer noen mulige løsninger på dette problemet.

Vår studie skiller seg fra tidligere forskning ved at den ser spesifikt på nettmediet, har tekstene i fokus og undersøker *fortellinger* om fremtiden, ikke enkeltstående henvisninger. Det betyr at vi leser tekstene kvalitativt, ved hjelp av et narrativt begrepsapparat, for å analysere hvordan de er konstruert. I tråd med poengene ovenfor har vi valgt tre tekster som på hver sin måte handler om kriser, som ser nokså langt framover i tid, og som er publisert i norske nettaviser.

Narrativitet og narrative funksjoner i journalistikken

Hva menes med en journalistisk fortelling? Schudson (2011) peker på at “All news stories are stories, but some are more storylike than others” (s. 186). Istedenfor å diskutere om noe er en fortelling eller ikke, er det altså mer fruktbart å diskutere *i hvilken grad* en tekst er en fortelling, eller *hvor mye* fortelling teksten er. Denne

tanken kommer fra Prince (1982), som lanserte begrepet *narrativitet*. Noen tekster er mer fortelling enn andre, hevder Prince, og han lokaliserer ulike trekk som vil gjøre at en tekst oppfattes som *mer* fortelling. Kort oppsummert vil lesere ofte oppfatte en tekst som en fortelling hvis den gjengir adskilte hendelser som er forbundet gjennom en årsakssammenheng, hvis den inneholder en konflikt, og hvis den formidler menneskelig erfaring (se også Fludernik, 1996; Pier, 2008; Herman, 2002; Iversen, 2013). Jo mer dominerende disse narrativitetsmarkørene (Iversen, 2013) er, desto mer fortelling er den journalistiske teksten. Dette innebærer at det ikke bare er det som ofte blir kalt fortellende journalistikk, som er journalistiske fortellinger.² Også den daglige nyhetsjournalistikken kan inneholde fortellinger, riktignok med ulik grad av narrativitet.

Journalistiske fortellinger kan være skrevet på ulike måter for å synliggjøre årsakssammenhengene mellom de ulike hendelsene de beretter om. Dette kan beskrives gjennom begrepene *intriguing function* og *configuring function*, som begge viser til to ulike funksjoner narrativer kan ha knyttet til begrepet plott (Vanoost, 2013). Plott defineres konvensjonelt som den dramaturgiske organiseringen av hendelsesforløpet i fortellinger. En *intrigerende* funksjon i en fortelling vil vekke leserens interesse for fortellingen og behov for å vite mer (Baroni, 2009). I fiksjonsfortellinger hvor denne funksjonen dominerer, er det vanlig å presentere et plott med en kompliserte funksjon, en narrativ spenning og en forventning om en oppklaring eller et utfall. En *konfigurerende* funksjon forsøker derimot å rekonstruere en sammenheng i noe som har skjedd, og vil på den måten skape en forståelse av eller forklaring på det som har utspilt seg (Ricoeur, 1984).

Vanoost (2013) framholder at den konfigurerende funksjonen dominerer i journalistikkens narrativer. Hun argumenterer imidlertid for at den intrigerende funksjonen ikke bare har en viktig plass i fiksjonsfortellinger, men også i journalistiske narrativer. Med støtte i Baroni (2007, 2008) poengterer hun at når journalister ikke har sikker kunnskap om en hendelses årsaker eller kjenner utfallet av en hendelse, kan de vektlegge usikkerheten og skape en viss spenning og nysgjerrighet hos leseren for hvordan utfallet vil kunne bli. Vi mener at dette blant annet vil kunne gjelde for mye journalistikk som skisserer krisers mulige utfall, ikke minst kriser som strekker seg over tid, slik som klimakrisen og dens framtidige scenarier. Samtidig, legger vi til, kan journalister som vil berette om mulige scenarier for kriser som er under utvikling, anvende en konfigurerende funksjon for å skape en best mulig forståelse av hva som vil kunne skje som en følge av krisen, og hvordan vi kan innrette oss for å håndtere og svekke uheldige konsekvenser av den.

Det referensielle nivået og narrasjonens plassering i tid

Et nokså vanlig premiss i definisjoner av fortelling er at fortellingen handler om noe som *har* hendt (jf. Kayser, 1971). Vanoost (2021) argumenterer for at det i narrativ journalistikk *må* være en avstand i tid mellom journalisten og det fortalte, og hevder at “narrative journalism only tackles events that are already over” (s. 407). I dagens journalistikk finner vi likevel en rekke tekster som tilfredsstillende kravene til en fortelling, men som handler om det som kommer til å skje, eller som *kan* komme til å skje. Disse framtidfortellingene er også fortellinger. To viktige spørsmål er da hvordan fortellingen forankres i den erfarne virkeligheten, og hvilken posisjon fortellingen fortelles fra.

I tradisjonell narratologi skiller man gjerne mellom historien og framstillingen, eller som det heter med Chatmans begreper, mellom story og discourse: “Story is the content of the narrative expression, while discourse is the form of that expression” (Chatman, 1978, s. 23). En fortelling består altså både av en historie (story) og en diskurs (discourse), som er framstillingen av historien. Men som Genette (1988) peker på, kan fortelling også bety en fortellerhandling, altså *det å fortelle*. I den engelske oversettelsen heter det narrating, og på norsk kalles det gjerne *narrasjon* (Lothe, 1994; Aaslestad, 1999).

En fortelling er altså tre ting på en gang: fortellerhandlingen, diskursen og historien som diskursen representerer. Cohn (1999) introduserer ytterligere et nivå som er aktuelt for ikke-fiksjon, nemlig *det referensielle nivået* – hva som har hendt i virkeligheten. Diskursen i fortellingen forholder seg jo ikke bare til en historie, men også til faktiske forhold. Det referensielle nivået legger derfor føringer for hva som kan inkluderes og ikke kan inkluderes i fortellingen. For framtidjournalistikken skaper dette en spesiell utfordring, siden det referensielle nivået for fortellingen ikke eksisterer når teksten skrives. I analysene våre vil vi derfor ha et blikk for hvordan journalisten enten sannsynliggjør et framtidig referensielt nivå eller forankrer teksten i et nåtidig eller fortidig nivå som kan verifiseres.

Både i fiksjonstekster og i journalistikk kan selve narrasjonen utspille seg fra forskjellige temporale posisjoner. Ofte foregår narrasjonen etter at hendelsene har funnet sted, og da snakker vi om *etterstilt* narrasjon. I noen tilfeller kan narrasjonen foregå parallelt med hendelsene, noe vi kan betegne som *samtidig* narrasjon. I denne artikkelen skal vi også undersøke fortellinger der historie og diskurs foregår etter fortellerhandlingen. Slike fortellinger vil, med en omskriving av Kayser (1971), innebære en situasjon der en forteller forteller noen tilhørere om noe som kommer til å skje. Dette kaller Genette (1980) “prior narration”³, og på norsk kan det kalles *foranstillt* narrasjon (Aaslestad, 1999). I skjønnlitteraturen er dette en

sjelden form, skriver Genette. I journalistikken er den vanligere, vil vi hevde. Her er et eksempel fra det norske A-Magasinet (Nipen et al., 2021):

Kvitt, kvitt. Lyden av morgen fyller soverommet og vekker deg før lyset skrus seg på automatisk. Fuglene er for alvor tilbake i byen, bokfink, svarttrøst og pilfink, ekorn piler høyt og lavt.

Året er 2050.

Siden foranstilt narrasjon innebærer at det det fortelles om, foregår i en tid som kommer etter fortellerhandlingen, må vi altså lokalisere fortellertidspunktet for å kunne diskutere om narrasjonen er foranstilt.⁴ Vi kommer tilbake til dette eksempelet i tekstanalysene nedenfor.

På bakgrunn av narrasjonens plassering i tid vil vi skille mellom fortellinger *fra* framtiden og fortellinger *om* framtiden. Fortellinger med foranstilt narrasjon, der handlingen i det store og hele er lagt til framtiden og fortalt i framtidig presens⁵, kaller vi fortellinger *fra* framtiden. For-tellinger der personer i nåtiden diskuterer hvordan framtiden kan bli seende ut, kaller vi derimot fortellinger *om* framtiden.

I tillegg til disse to kategoriene, som er utledet av teorien, kan vi regne med at det finnes andre måter å fortelle om framtiden på. I vår analyse nedenfor vil vi også se hvordan fortellinger om nåtiden indirekte kan *mane fram* bilder av framtiden.

Tekstutvalg og analytisk tilnærming

Framtidsfortellinger som bestreber seg på å tilfredsstille journalistfaglige krav, må anvende andre kriterier for å sannsynliggjøre det de beretter om, enn når de søker å forstå og berette om hendelser og begivenheter som har inntruffet. Til forskjell fra *journalistiske rapporter om det inntrufne*, kan ikke journalistiske beretninger om en mulig framtid styrke sin troverdighet ved å verifisere noe som har skjedd. Til forskjell fra *skjønnlitteraturen* må 1) journalistikkens framtidsvisjon framstå som sannsynlig på et plan som er klart for leseren, for eksempel ved at den framlegger et scenario som er forankret i vitenskapelige modeller for å predikere framtiden på feltet og dessuten informerer leseren om dette, og 2) framtidsfortellingen må på en eller annen måte være rammet inn av en nåtids- eller fortids-situasjon. Spørsmål for en analyse blir dermed hvordan journalistikkens narrativer både kan vekke leserens engasjement overfor noe som kan skje i framtiden, og samtidig gi kontekster og forklaringer

som styrker troverdigheten til de mulige virkelighetene de beretter om.

Vi vil nærlese tre tekster fra norske nettaviser som på hver sin måte forteller om framtiden. En nærlesning ser etter meningsproduksjonen i teksten; den skal ikke primært fortolke, men retter oppmerksomheten mot hvilke grep teksten tar, mot det Smith (2016) kaller tekstens maskineri. Dette er en abduktiv metode, basert på en tiltro til den hermeneutiske prosessens verdi i forskningen når det gjelder å skape ny innsikt (Svennevig, 2001). Det innebærer at vi begynner med en foreløpig forståelse av det som skal undersøkes, med grunnlag i observasjoner av journalistikk om framtiden, for så, gjennom analysen, å utvikle en dypere forståelse av hvordan denne typen tekster er konstruert. For å beskrive og undersøke dette trenger vi begrepene vi har diskutert over.

Analysene vil være særlig orientert mot fire forhold i teksten: 1) Hvordan forankres teksten i det referensielle nivået og sannsynliggjør at framtidsfortellingen er sann eller troverdig? 2) Er plottet basert på en intrigerende eller en konfigurierende narrativ funksjon, eller på en kombinasjon av disse? 3) Er narrasjonen etterstilt, samtidig eller foranstilt? 4) Hvordan utnytter fortellingene nettmediets multimediale affordanser? Vi vil samtidig understreke at vi har vært opptatt av å forstå hvordan tekstene fungerer og skaper mening på sine egne premisser, i tråd med tradisjonell nærlesning og hermeneutisk metode. Analysene er derfor ikke strukturert som punktvis gjennomganger av de fire spørsmålene, selv om lesningene indirekte forholder seg til dem. Vi ser først på fortellende tekster i langform som forholder seg på ulike måter til framtiden når de beretter om mulige konsekvenser av miljøkrisen for liv på jorda. De to eksemplene er *Velkommen til 2050: Den lysegrønne versjonen* (Nipen et al., 2021) fra den digitale utgaven av A-Magasinet, helgebilag til den riksdekkende norske avisa Aftenposten, og *Blålys for havet* (Nord & Fossaskåret, 2021) fra nettsidene til den norske allmennkringkasteren NRK.

Tekstene er eksempler på hvordan de mest innovative journalistiske fortellingene i dag blir utviklet og presentert i digitale formater på mediernes nettsted. Disse kan kombinere verbaltekst, fotografi, lyd og video med grafisk animasjon og interaktiv datavisualisering for å gi en mer navigerbar og absorberende brukeropplevelse. Langformfortellinger i digitalt format omtales ofte som *scrollytelling*, med henvisning til hvordan formen anvender digitale mediers tekniske muligheter til å tilrettelegge for at leserne engasjerer seg i lange og komplekse temaer og hendelser ved at de skroller aktivt for å drive fortellingen framover, slik at nye dimensjoner ved det den beretter om, framtrer (Amabili, 2019). Scrollytelling kan med andre ord defineres som å fortelle om komplekse temaer i digital

journalistikk ved å bruke gjennomgående virkemidler med to eller flere multimodale elementer, som leseren navigerer seg gjennom ved å skrolle vertikalt (Mangersnes, 2022).

Denne formen innbyr til det som engelskspråklig litteratur alt i før-digital tid omtalte som *immersion* i narrativ journalistikk (Walters, 2017), men som det digitale langformformatet har gitt nye betingelser og muligheter. Immersion oversettes til norsk med ord som *fordypning*, *innlevelse*, *neddykking* og *nedsenkning*. Disse henter alle til en journalistikk med ambisjoner utover kun det å informere (Vanoost, 2021). Snarere er dette en journalistikk som vil gi leseren muligheten til å leve seg inn i og forstå det den beretter om, på nye måter. Hvordan gjør den det i digitale langformfortellinger som tar for seg klima- og miljøkrisen? På hvilke måter kan den berette om krisens følger for mulige framtidsscenarioer for livet på jorda?

Den tredje analyseteksten skiller seg fra langformsakene ved at den føyer seg inn i den dagsaktuelle nyhetsjournalistikken. Den handler dessuten om en annen form for krise, nemlig krigen mellom Russland og Ukraina. Artikkelen heter *Fem scenarioer: Slik ender krigen* og er publisert i VG, Norges største avis, 5. mars 2022 (Ridar, 2022). Den eksemplifiserer en type scenariojournalistikk som var vanlig i denne tidlige fasen av krigen. Journalisten presenterer et sett med framtidsscenarioer etter tur, forankret i intervjuer med eksperter og faktaopplysninger om hva som har skjedd tidligere. Opplysningene ordnes slik at de konstruerer parallelle, alternative fortellinger om hvordan fremtiden kan se ut.

Fortelling fra framtiden: Fuglekvitter en morgen i 2050

Hovedteksten i oppslaget *Velkommen til 2050: Den lysegrønne versjonen* er en fortelling som skisserer en tenkt dag i en mulig framtid, nærmere bestemt i året 2050.⁶ Men i oppslaget inngår også andre former for tekst. For det første rammes fortellingen inn av en innledende og en avsluttende tekstsekvens, den første ved å introdusere tre norske ungdommer, den avsluttende ved å la de samme ungdommene utdype sine ambisjoner, vyer og syn på hvordan livet i landet vil ha endret seg fram mot 2050. For det andre kan leserne følge lenker som tar dem til utdypende tekster om henholdsvis 1) status og fakta om klimakrisen med grafer som illustrerer hvordan den globale oppvarmingen har skutt fart, 2) bakgrunn for artikkelen, og 3) angivelige fakta om fem klimafremtider. Bakgrunnstekstene inneholder dessuten lenker til kunnskapskildene som er anvendt, og en av dem inneholder en lenke til et panel av eksperter som kan besvare lesernes spørsmål om klima.

Følger man oppslaget invitasjon til å skrolle vertikalt gjennom teksten, møter man først i tur og orden de tre ungdommene. Hver av dem er portrettert i korte, nærgående filmsekvenser som fanger deres ansiktsmimikk og deres oftest direkte tilskuer-henvendte blick ledsaget av tekstsnutter som dukker opp for hvert portrett. Snuttene gir kortfattede uttrykk for de portrettertes holdninger eller framtidsvyer og etterlater liten tvil om at vi har å gjøre med miljø-engasjert ungdom, for eksempel: “Hulda tror ikke det er bil, kjøtt og olje som gjør oss lykkelige i Norge.” Slik etableres det umiddelbart en ramme i publikasjonens samtid for den kommende fortellingen. De portrettertes blick i direkte henvendelse mot betrakteren signaliserer også at dette er et tema som angår den som fanger blikket, altså leseren. Rammen skaper et inntrykk av at framtidfortellingen er motivert av et ønske om å framstille et scenario for et tidspunkt hvor de unge har blitt voksne. Mer spesifikt dreier det seg om det året Norge har lovfestet at landet skal ha nådd målet om å bli et lavutslippssamfunn, noe som framgår av det overordnede spørsmålet som stilles til slutt i opptakten til fortellingen: “Men hva kan gjøre livet verdt å leve i et 2050 der vi har kuttet utslipp dramatisk?” Spørsmålet forutsetter at vi har nådd klimamålet. Samtidig gjør den påfølgende tittelen til framtidfortellingen (*Velkommen til 2050: Den lysegrønne versjonen*) det klart at vi har å gjøre med en av flere mulige fortellinger (fig. 1).

Hvor gammel er du i 2050? Årets skolestartere vil være 35 år. De våkner opp i en annen verden. Hvordan ser den ut?

Figur 1: Tittelbilde i A-magasinet framtidsvisjon om 2050, 29. oktober 2021 (illustrasjon: Björn Öberg).

Det er verdt å merke seg hvordan forutsetningene som den påfølgende fortellingen hviler på, gjøres eksplisitte også i de to avsnittene etter at den foranstilte narrasjonen innledes med en morgenscene fra byen i året 2050 (“Kvitt, kvitt. Lyden av morgen fyller soverommet og vekker deg ...”). I det tredje avsnittet i fortellingen heter det blant annet: “Hvordan ser verden ut i best case-scenariet for klimakrisen? Der vi har kuttet utslipp i en rekordfart, lagt om til

fornybar energi og lagt fra oss klimauvennlige vaner.” Når slike metakommentarer og spørsmål innlemmes som en del av diskursen (samtidig som de skaper et midlertidig brudd med den foranstilte fortellerposisjonen), bidrar dette også til å etablere en overenskomst med leserne: 'Fortellingen dere nå skal få, beskriver en framtid som er mulig, vel å merke gitt at de og de omstillingsforpliktelsene knyttet til klima er oppfylt.' Underforstått er andre scenarier mer sannsynlige dersom omstillingene ikke er gjennomført.

Den foranstilte fortellingen utgjør hoveddelen av oppslaget og inneholder mellomtitler som: “Huset ditt er lite. Men smart.”; “Klesskapet har krympet”; “Byen lukter skog”; “Egen bil er for spesielt interesserte”. Teksten akkompagneres av illustrasjoner av blant annet en kvinne i et miljøvennlig hjem, en fugl på en gren i en plantegrønn by og et motiv med en vindpark som glir harmonisk inn sitt havmiljø, altså et glimt av det teksten framstiller som en voksende havvindnæring. Den multimodale fortellingen er innbydende, og stedvis kan den nok framstå som idylliserende og imaginær. Men den rommer også partier som forklarer hvordan mennesker i 2050 innretter seg som en konsekvens av at endringene i klimaet har blitt mer markante:

(...) i perioder regner det mer og kraftigere enn før. Derfor er huset ditt rustet kraftig opp for å tåle påkjenningene.

Fortellingen avrundes dessuten med å poengtere at utslippene ikke er borte ennå, og at jorden nå er preget av en høyere snittemperatur, mer issmelting, hetebølger, mer stormflo og nye skogbranner som konsekvens. Samtidig presiserer den følgende:

Folk har gjort alt de kan. Herfra vil temperaturen bare gå en vei: nedover.

Det er altså en avrunding som gir et tvetydig svar på det åpne spørsmålet som blir stilt i undertittelen til fortellingens siste del: “Snur det snart?”

Fortellingen skiller seg på avgjørende måter fra mange av dem vi møter i skjønnlitteraturens og den narrative journalistikkens fortellinger om noe som har skjedd. *Velkommen til 2050* presenterer ikke et plott med en tydelig protagonist og antagonist, med spenning, konfliktopptrapping og et hendelsesforløp som skaper en forventning om et tydelig utfall. Det er likevel spor av en *intrigerende* funksjon i denne teksten. Teksten vekker umiddelbart interesse med sin *in medias res*-åpning med fuglekvitte en morgen i 2050. Den avslutter introduksjonspartiet om at fortellingen handler om hvordan verden ser ut etter å ha kuttet utslippet i rekordfart, med spørsmålet: “Kan det bli bra?” Slik skaper fortellingen en nysgjerrighet om hvordan

den vil svare på det, samtidig som den nevnte overenskomsten som teksten tidlig etablerer med leseren, neppe skaper en forventning om at fortellingen vil gi entydige svar.

Den *konfigurative* funksjon i denne framtidfortellingen skiller seg også på avgjørende måter fra hvordan den kan framtre i journalistikkens fortellinger om noe som har skjedd. Her handler det ikke om å rekonstruere en sammenheng. Den handler snarere om å skape en sammenheng i noe som kan skje gitt at visse betingelser er tilfredsstillende, slik at teksten framstår som plausibel. Hvordan gjør teksten det? Den introduserer og omtaler ulike detaljer om hva som kjennetegner samfunnet i 2050, som dens nye boliger, bymiljøer, folks endrede energibruk, klesvaner, matvaner, transportmåter, og landets endrede jordbruk og off-shoreindustri. Men presentasjonen av disse detaljene framstår neppe som tatt ut av luften for normalt samfunnsengasjerte lesere. Endringene kan alle forankres i anbefalinger og foreslåtte tiltak som har preget den offentlige samtalen om bærekraftig produksjon og forbruk i publikasjonens samtid. Å *konfigurere* – altså å gi sammenheng til – en fortelling om miljø og mennesker i framtiden, handler på den måten om at den bygger på delt kunnskap blant fellesskapets folk i den forutsatte fortiden for teksten, en fortid som er leserens samtid. Utover det velger teksten komprimert og i fortidsform å forklare hvordan lavutslippssamfunnet den beretter om, er mulig gjort av hvordan tiltak er iverksatt. Omleggingen har:

i bunn og grunn handlet om to ting: Å slippe ut mindre CO² og andre drivhusgasser og suge opp mer. Plante!

Etter framtidfortellingen slipper de tre miljøengasjerte ungdommene i publikasjonens nåtid til. I intervjuer utdyper de sine ambisjoner og sine syn på hvordan livet i landet vil endre seg fram til 2050. Det gjør de på en måte som kan bidra til at leseren opprettholder en viss tro på at det skisserte framtidsscenarioet – eller iallfall deler av det – kan være mulig å realisere.

Frammaning av framtiden: Varsko fra havdypet

Blålys for havet er en langformfortelling i skrolleformat fra NRKs klimaredaksjon. Den er lagd av en journalist og en fotojournalist (Nord & Fossåskaret, 2021) med støtte av en rekke ekspertkilder og erfarne undervannsfotografer. I tekstens fortelling omtales disse i tredjeperson i roller som miljøengasjerte aktører og dokumentarister.

Denne teksten er ikke et eksempel på foranstilt narrasjon eller en framtidfortelling slik store deler av *Velkommen til 2050* er. Snarere er det en beretning i historisk presens som vil informere om en urovekkende utvikling i havet rundt Norge som følge av menneskers påvirkning. Samtidig vil den åpenbart gjøre noe mer enn å informere oss om dette i en tradisjonell nyhetsjournalistisk fortelling. Teksten er multimodal på en nyskapende måte. Visuelle bilder, verbalspråk og havets lyder utfyller hverandre. Dette tilrettelegges slik at brukeren kan delta interaktivt og utforske den representerte tilstanden der nede på nært hold, og samtidig – via lenker – klikke seg inn til utdypende forklaringer på problemene og våre muligheter for å gjøre noe med dem. Ved å legge til rette for at leseren aktivt anvender de ulike modalitetene med tilhørende virkemidler, vil fortellingen kunne framstå som “immersiv”, altså virke oppslukende. Vi leser den slik at den vil få oss til å se og føle det som skjer under havet, på nye måter. Den vil stimulere ulike sanser, la oss kjenne at vi er med under havoverflaten og slik kan være med på å utforske – og nærmest få en kroppslig følelse av – tilstanden for livet og miljøet der. Den framstår som en fortelling med ambisjoner om å skape engasjement rundt et presserende problem. Den vil vekke oss, skape en erkjennelse av at det haster å gjøre noe med tilstanden for havøkologi og årsakene til den. Snarere enn å utbrodere framtidsscenarioer *frammaner* teksten en bevissthet om *mulige, framtidige havmiljøscenarier* og hva som må til for å bremse og snu utviklingen som fortellingens nærgående dokumentasjon av forholdene under havoverflaten vitner om. Hvordan gjør den det?

Tematisk er *Blålys for havet* en helhetlig tekst om sporene som vi mennesker legger igjen i havet, nærmere bestemt i ulike norske og tilgrensende havområder fra Antarktis og ned til Oslofjorden og Lindesnes, og videre opp langs vestlandskysten og nordover igjen til Troms og Barentshavet. Teksten er vevd sammen av en komposisjon med en rekke fortellinger: en dramatisk rammefortelling i tre deler om en hvalforsker som forsøker å redde en knølhval som har satt seg fast i det som tilsynelatende er fiskeredskap og et antatt tau; tekstens introduksjon av dens menneskelige karakterer, det vil si ekspertkilder og undervannsdokumentarister avbildet i nærgående fotoportretter; ytterligere elleve andre fortellinger under metafor-ladete titler som “Den aller siste dans”, “Dødeleg cocktail” og “Eit surt oppstøyt er undervegs”. Titlene innevarsler at dystre havmiljøscener vil utfolde seg under overflaten som følge av menneskelig påvirkning.

Men en fortelling skapt i en redaksjon som ønsker å framstille miljø- og klimatematikk slik at “publikum opplever at det gjelder dem” (Rommetveit i Fauconnier, 2020), nøyer seg ikke med ensidig nedslående dokumentasjon med implisitte dystre framtidssikter. Den vil vise at det fortsatt er håp hvis mennesker engasjerer seg og

handler for å gjøre noe med utfordringene for havmiljøet. *Blålys for havet* viser dette i rammefortellingen som innleder, som fortsetter igjen midtveis og deretter avslutter fortellingen. Allerede tittelens blålysmetafor gir signaler om endringsvilje, om enn ikke dersom blålys tolkes i samme betydning som i folketroens *nålys* – som var et blålig lys som varslet døden for den som så det (Språkrådet, 2022). Vi tolker det mer som blålyset i forbindelse med utrykning, med konnotasjoner av at havet er i nødssituasjon og at det haster å handle. Intertekstuell er det linjer til Herman Melvilles roman *Moby Dick*, men hovedpersonen her er hvalredder i motsetning til hvaljegeren Ahab i romanen. Skildringen av protagonisten Auduns kamp for å frigjøre hvalen er en symbolsk fortettet fortelling om hvordan menneskelige inngrep i havmiljøet kan hemme bevegelsesfriheten til arter som lever der, samtidig som Auduns dramatiske kamp framstår som en forbilledlig handling av en som spiller på lag med naturen og gjør absolutt alt i sin makt for å redde hvalen.

Den *intrigerende* funksjonen er mye mer framtrædende i denne fortellingen om noe dramatisk som har inntruffet, enn i den foranstilte fortellingen om noe som skjer i 2050. Visuelt skaper bevegelige bilder av hvalens kamp for å komme seg løs og Auduns kamp for å hjelpe – supplert av hans gjengitte rop til hvalen (“Vi skal prøve alt vi kan, mister”) – i slutten av første del en spenning om hva utfallet vil bli. Spenningen opprettholdes gjennom del to, men i tredje og siste del får fortellingen et utfall på en måte som en foranstilt journalistisk framtidfortelling ikke kunne ha fått. Forsøk på å redde hvalen ved å kutte den løs mislykkes, en prosess som vanskeliggjøres ved at det viser seg at det antatte tauet som er surret rundt den, er en internettkabel. Men hvalen klarer til slutt å komme seg løs selv i sin desperate kamp. Vi får imidlertid ingen entydig “lykkelig slutt” om hvordan naturen slo tilbake mot menneskeskapte snarer i havet. Selv om Audun og andre ikke klarer å spore hvalen, er det usikkert hvordan det vil gå med en hval som har fått betydelige skader etter kampen for å frigjøre seg fra en kabel som ifølge beretningen veier flere tonn, er fem kilometer lang og skulle vært gravd ned på havbunnen på nær 200 meters dybde. På den annen side: Nettopp ved slik å antyde et usikkert utfall på sikt, kan rammefortellingen frammane en bevissthet om nødvendigheten av å bremse uvettig bruk av havet for slik å kunne legge til rette for et bedre framtidsscenario.

Når undervannsfotografene i andre beretninger i *Blålys for havet* visuelt dokumenterer hvordan det ser ut under overflaten og ned mot havbunnen, kan fortellingenes budskap på tilsvarende måte som i rammefortellingen framstå som tvetydige – eller iallfall kontrastfylte – i måten de formidler tilstanden på. Mest slående er dette i “Den aller siste dans”, som dykker ned i Oslofjorden. På den ene siden dokumenterer den en “sjuk” fjord med en mudderdekket

bunn og belter av søppel med blant annet bilvrak, trafikkjegler, persienner, og et gammelt fiskegarn som en hummer kjemper for å komme seg ut av. På den andre siden dokumenterer fotografier områder med et mangfold av liv, med blant annet oransje sjønelliker, rosa flyndrer og fluorescerende koraller. Sammen med ledsagende verbaltekst kan den visuelle gjengivelsen anta en litterær kvalitet. Det oppnår den ikke minst ved bruk av en *hyperrealistisk* validitet (Kress & van Leeuwen, 2021, s. 156) i forstørrede undervannsfotografier/nærbilder i høy oppløsning. Disse presenterer leserne for en ny og “virkeligere virkelighet” under havoverflaten enn den de selv normalt har tilgang til eller kan se “med det blotte øyet”. Vi opplever disse undervannsfotografienes gjengivelser av liv – og mangelen på liv – under vann som både absorberende og rystende. De kontrastfylte undervannsscenene frammaner slik en fornemmelse av hvordan dette kan utvikle seg til *ulike* framtidsscenarioer avhengig av hvorvidt, hvordan og hvor raskt vi handler for å snu utviklingen: En mer eller mindre død fjord, eller en fjord som er friskere enn den vi har i dag.

De mest fryktinngytende scenene under vann finner man i avsnittet “Dødeleg cocktail”, som forteller om hvordan vannet langs deler av kysten vår blir mer grumsete og mørkere på grunn av menneskelig påvirkning. Den dødelige cocktailen består blant annet av overfiske, tilførsel av næringssalter fra landbruk og utslipp fra oppdrett. Fortellingen poengterer hvordan cocktailen legger et kvelende algeteppe over havbunnen og slik truer tareskogen, som lager oksygen og verner oss mot en varmere klode. Men det er den visuelle og framfor alt verbalspråklige skildringen av en manet som trives i det grumsete vannet, som gir denne fortellingen en form som truer med å frata leseren alt håp om en lysere framtid for hav og klode. Den verbalspråklige framstillingen av maneten får en poetisk karakter ved bruk av metaforisk *besjeling* som virkemiddel, altså gir den menneskelige egenskaper til noe som ikke er menneskelig, i dette tilfellet en organisme som attpåtil er uten hjerne. Det litterære preget forsterkes også av egnnavnet som organismen tildeles: “Mørkets fyrste” har allusjoner til velkjente, fiktive figurer som grev Dracula i den gotiske romanen og i filmer, og Darth Vader i *Star Wars*-universet. Det er i det hele tatt vanskelig å forestille seg hvordan fortellingen om Mørkets fyrste kan frammane noe annet enn et framtidsscenario med dystopisk preg, et samfunn hvor havmiljøet har brutt sammen (se også fig. 2):

Men ein skapning diggar det mørkare vatnet.

Han toler ikkje dagslys og er sjølvlysande.

Han er utan hjerne, hjartelaus og væpna med giftige tentaklar.

Mørkets fyrste – kronemaneten – blømer i fleire fjordar.

(...) Forskarane trur manetane kan bli vinnarar i økosystema – og herske i fjordane i framtida.

Figur 2: Miljøtrusselen “Mørkets fyrste” presenteres med tekst og video i NRKs *Blålys fra havet*, 10. april 2021 (foto: Gisle Sverdrup / NRK).

Forskernes tanker i utdraget over blir gjengitt indirekte som en antakelse om manetens framtidige overlevelsespotensial i økosystemene. Vi merker oss hvordan bruken av verbet “trur” i kombinasjon med et modalverb som “kan”, skaper et inntrykk av at det er ganske sannsynlig at dette vil skje.

Det er heller ingen spesielt optimistisk framtidsvisjon for havområdene rundt Norge som frammanes når forskeres framtidsantakelser igjen påkalles og henvises til i avsnittet “Eit surt oppstøyt er undervegs”. Tittelen er uten modalitetsmarkør, tar ingen forbehold og bygger på en erkjennelse av at de store CO²-utslippene fra menneskelig virksomhet setter fart på forsureninga av havet. Hvilke konsekvenser vil det få? Gjennomgående blir forskerens framtidsantakelser framstilt med modalverbet “kan”, som i følgende eksempler:

Fiskeyngel og dyr tidleg i livet er spesielt utsette. Det betyr at torskefisket kan bli redusert i framtida. (...)

Skaldyr og ikkje minst dei artsrike korallreva kan vere i fare.

Mer urovekkende blir det når forskernes framtidsantakelser framstilles som bekymringer i fortellingens konklusjon:

[forskarar] uroar seg for at nokre giftige tungmetall vil bli frigjort meir i sure hav. Og igjen blir tatt lettare opp i alle dyr og fisken vi lever av.

Indirekte kan dette nok oppfattes som oppfordring – kanskje ikke minst rettet mot myndigheter og næringsliv – til å ta ansvar og gjøre noe med årsakene til forurening, for eksempel ved å forsterke innsatsen *mot* klimaendringene ved å redusere utslipp av klimagasser. *Blålys for havet* inneholder flere lenker til vitenskapelige artikler. For mange lesere vil nok disse skape større håp om en mer håndterlig miljø- og klimaframtid. Det gjelder for eksempel en vitenskapelig artikkel som presenterer sitt sentrale funn på følgende måte:

We find that a substantial increase in ocean protection could have triple benefits, by protecting biodiversity, boosting the yield of fisheries and securing marine carbon stocks that are at risk from human activities.

(Sala et al., 2021)

Denne teksten vil ikke på samme måte kunne *frammane* en bevissthet om framtidige havmiljøscenarier slik hovednarrativene i *Blålys for havet* kan gjøre. Snarere presenterer den nøkternt optimistiske, forskningsfunderte framtidsscenarioer for havøkologien ved å vise hvordan beskyttede havområder *kan* være et effektivt verktøy for å gjenopprette havets biologiske mangfold og økosystem. Slik inngår journalistikkens og forskningens sjangere i en fruktbar symbiose, der journalistikken levendegjør og skaper engasjement for forskernes nøkterne prediksjoner, samtidig som forskningen utgjør et nødvendig fundament for klimajournalistikken.

Fortelling om og fra framtiden: Ukraina-krigens ulike utfall

BBC-nyheten vi siterte i innledningen, beskrev et tenkt scenario i krigen mellom Russland og Ukraina (*Ukraine: How might the war end? Five scenarios*, 03.03.22). I Norge har NRK publisert *Fem scenarier for hvordan Ukraina-krigen kan utvikle seg* (05.03.22) og *Tre scenarier for Ukraina-krigen* (24.08.22). Den riksdekkende tabloid-avisa Dagbladet har hevdet at *Tre scenarier kan tvinge Nato* [til å gripe inn] (13.04.22), mens den kristendemokratiske avisa Vårt land redegjør for *To scenarier før 9. mai* (04.05.22). Det er med andre ord

gode grunner til å anse slike scenariofortellinger for en egen undersjanger i nyhetsjournalistikken om krig og konflikt.

Vi skal se nærmere på artikkelen *Fem scenarioer: Slik ender krigen*, som ble publisert i VG på nett og papir 5. mars 2022 (Ridar, 2022, fig. 3). Dette er en omfattende tekst som går over fire sider i papirutgaven, og som krever mye skrolling på nett. Her skal vi konsentrere oss om netttutgaven. Den er utstyrt med store mellomtitler som signaliserer ett og ett scenario: *1 Et land i ruiner; 2 En av dem gir opp; 3 Forhandler seg til fred; 4 Palasskupp i Moskva; 5 Kina som mulig jokers*. Saken er for abonnenter og derfor fri for reklameavbrudd. Leseren får opplevelsen av å skrolle seg gjennom fem koherente kapitler, rikt illustrert gjennom en miks av rektangulære bilder fra krigsskueplassen og sirkulære portretter av ekspertkildene. Redaksjonen har altså trukket presentasjonen noe i retning av featureformatet, men innholdet tilhører definitivt de harde nyhetene.

Figur 3: Første skjermbilde i VGs scenariofortelling om Ukraina, 5. mars 2022.

Både hovedtittelen og de fem mellomtitlene preges av foranstilt narrasjon. De er fortalt i framtidig presens, uten modalitetsmarkører av typen “Slik *kan* krigen ende”. På den måten skisserer paratekstene (det som ikke er en del av brødteksten) og den femdelte strukturen en overordnet fortelling om framtiden, eller rettere sagt fem parallelle fortellinger med hvert sitt utfall. På dette nivået har fortellingen en intrigerende funksjon – vi lurer jo på hvordan det skal gå i krigen, og det ligger en spenning i hvordan de fem scenarioene skal utspille seg. Også ingressen bygger opp om den intrigerende funksjonen, ved å holde tilbake informasjon: “Mens Ukraina brenner, sprer atomfrykten seg i Europa. Det er én joker som kan bli sentral for å skape fred, mener ekspertene.” Hvem jokersen er? Den spenningen utløses ikke før vi har kommet til femte og siste del av teksten og oppdager at det er Kina.

Går vi inn i de respektive scenarioene, forandrer imidlertid dette bildet seg. Når de varslede scenarioene skal beskrives i detalj, blir fortellingen mer konfigurierende. Istedenfor å skildre hvordan et gitt scenario vil utspille seg, forklarer VG hvorfor scenarioet er mer eller mindre sannsynlig, basert på kildeutsagn og etablerte fakta.

Fortellingen mister også preget av foranstilt narrasjon, ettersom framtidssenarioene blir lagt i munnen på kildene. Både journaliststemmen og kildene tar gjennomgående forbehold. Det svekker også den generelle graden av narrativitet, siden det blir større usikkerhet om årsakssammenhengene. Eksempelet nedenfor er representativt (forbeholdene er kursivert av oss):

Tor Bukkvoll fra FFI *har heller ingen tro* på at Putin vil innse nederlaget og trekke seg ut.

– Men et *mulig scenario* er at det russiske forsvaret kjører seg fast. Altså at Ukraina ikke klarer å kaste dem ut, men Russland klarer heller ikke å ta byene, sier Bukkvoll.

– Dette scenarioet *har økt i sannsynlighet* på grunn av at de ukrainske styrkene har demonstrert imponerende evne til å stå imot. *Da kan man se for seg* at det blir en stillstand: Frontlinjer omkring i landet eller utmattelseskrig.

Her ligger ikke fortellerperspektivet i fremtiden; isteden handler det om hvilke vurderinger kilden gjør i taleøyeblikket. Altså er det i praksis etterstilt narrasjon, med svak grad av narrativitet. Dette innebærer også at det referensielle nivået forskyves, fra framtid til fortid. Mens den foranstilte narrasjonen må svare til en sannsynlig framtidig virkelighet, behøver denne typen intervjuer kun å forholde seg til spørsmålet om intervjuobjektet faktisk sa dette eller ikke.

På denne måten flytter scenariofortellingene seg fra å være fortellinger *fra* fremtiden i paratekstene til å bli fortellinger *om* fremtiden i brødteksten – omtrent motsatt bevegelse av det vi så i A-magasinet klimareportasje fra 2050.

Dette betyr ikke at foranstilt narrasjon er utenkelig i de detaljerte scenarioene. Vi har ikke observert det i norske mediers dekning av Ukraina-krigen, men BBC bruker foranstilt narrasjon som et grep også i andre scenariofortellinger enn eksempelet vi viste i innledningen. En senere artikkel heter *Ukrainian war: Five ways Russia's invasion may play out* (Landale, 2022b). Innledningen rammer inn fortellingene ved å forsikre oss om at “Here are five potential scenarios – they are not mutually exclusive, but all are within the bounds of plausibility”. Deretter begynner første scenario slik:

The war might continue for months – if not years – as Russian and Ukrainian forces grind each other down.

Momentum shifts to and fro as both sides make gains and losses. Neither side is willing to give up. Russia's President Putin judges he can gain by demonstrating strategic patience, gambling that Western countries will suffer from "Ukraine fatigue" and focus more on their economic crises and the threat from China.

The West, however, shows resolve and continues to supply Ukraine with weapons. Semi-permanent front lines are established. Steadily the war becomes a frozen conflict, a "forever war".

Første setning fungerer her som en forankring i nåtiden, før narrasjonen blir foranstilt i hele resten av avsnittet. Samtidig ser vi at plottet får en intrigerende funksjon.

Med andre ord kan både foranstilt narrasjon og en intrigerende narrativ funksjon forekomme også i harde nyheter og den løpende dag-til-dag-journalistikken. Dette utfyller tidligere diskusjoner av hva narrasjon er i journalistikken (f.eks. Vanoost 2013, 2021; van Krieken & Sanders, 2021).

Konklusjon

Narratologiske kategorier og begreper er velegnet når vi skal diskutere måten journalister forteller om framtiden på. Framtidsjournalistikken utfordrer både forestillinger om hva en fortelling er, og hvordan journalister forholder seg til en verifiserbar virkelighet. Formen kan stille høye krav til journalistens forståelse av vitenskapelige prediksjonsmodeller, som i klimaspørsmål. Samtidig ser vi at journalistene er nøye med å forankre fortellingene i nåtiden gjennom å balansere den intrigerende funksjonen med den konfigurerende, og ved å bryte opp framtidig presens med modalitetsmarkører. Det er vanskelig å se for seg en journalistisk tekst som utelukkende er skrevet som foranstilt narrasjon, i framtidig presens og med en intrigerende funksjon. Den ville i tilfelle ha hatt for uviss kopling til det referensielle fortellingsnivået – journalisten kan jo bare fortelle hva som er sannsynlige, mulige verdener, ikke hva som faktisk kommer til å skje.

Et springende punkt er når teksten går fra å være en nåtidig redegjørelse for hva ulike kilder tror kommer til å skje, og til å bli en fortelling om det som ennå ikke har skjedd. Dette er relevant, siden det sistnevnte aktualiserer grunnleggende journalistiske spørsmål om forholdet til virkeligheten. Vi har sett at begrepet foranstilt narrasjon

kan være fruktbar i slike diskusjoner. Mye tyder på at dette begrepet bør videreutvikles innen journalistikkforskningen.

Vår studie viser at det finnes minst tre perspektiver for å fortelle troverdige fortellinger om framtiden som er forankret i nåtiden: Vi kan skille mellom fortellinger *om* framtiden, fortellinger *fra* framtiden, og fortellinger fra nåtiden som samtidig *maner fram* framtiden. Fortellinger om framtiden vil gjerne ha samtidig eller etterstilt narrasjon, være konfigurierende og inneholde modifierende modalitetsmarkører. Dette er det vanligste når nyhetene spekulerer på hva som kan komme til å skje, for eksempel når forskere gjetter på hva Putin vil foreta seg i Ukraina. Fortellinger fra framtiden, derimot, preges av foranstilt narrasjon, framtidig presens og færre forbehold. Plottet kan ha intrigerende elementer, men vil i de fleste tilfeller trenge en konfigurierende forankring. Det er dette som foregår i A-magasinet fortelling om livet i 2050. *Frammaninger* av framtiden, på sin side, kan vi finne i fortellinger som har etterstilt narrasjon, slik vi tradisjonelt forstår narrativ journalistikk. Her kan plottet være heftig intrigerende, siden faktaopplysninger kan verifiseres, samtidig som fortellingen gir klare signaler om framtiden gjennom å fortelle hva som skjer i dag. Dystopien som framgår av *Blålys for havet*, er et eksempel på dette.

Alle de tre analysetekstene er ansporet av kriser, på hver sin måte. Dette er helt i tråd med Neiger (2007). De bidrar også til å konstruere preskriptivt minne, jf. Tenenboim-Weinblatt (2011, 2013), særlig om hvordan vi kan forholde oss til klima- og miljøkrisen. Samtidig vil vi hevde at framtidjournalistikken vi har analysert, viser mer positive og konstruktive tendenser enn det tidligere studier har pekt på. Når Neiger (2007) skriver om journalistikk som ser langt fram, er han først og fremst bekymret for spekulasjoner som tjener bestemte maktavere, og at mediene risikerer å skape verstefallsscenarioer eller rope "ulv, ulv" så lenge at leserne mister tilliten. A-Magasinet 2050-artikkel er et eksempel på at journalistikken også kan vektlegge konstruktive bestefallsscenarioer, og *Blålys for havet* kan til tross for sitt tidvis dystopiske preg skape en forståelse for behovet for å være føre var og vekke et engasjement for å gjøre noe med situasjonen. Disse to tekstene forholder seg til vitenskapelige prediksjoner, noe som reduserer graden av spekulasjon, til tross for lange tidsperspektiver.

Tidligere studier av framtidjournalistikk har hovedsakelig vært innholdsanalyser av titler og ingresser, eller de har på andre måter studert språket på setningsnivå. Sammenliknet med disse gir vår tekstorienterte tilnærming en kvalitativ forståelse av hvordan tre narrative perspektiver fungerer parallelt og sammen med hverandre, og hvilke språklige grep journalistene bruker for å legitimere og gjennomføre framtidjournalistikken.

I denne artikkelen har vi hovedsakelig gjort bruk av eksisterende begreper og kategorier, men det bør utvikles mer spesifikke narratologiske begreper for å styrke forståelsen av både fortellinger om virkeligheten og fortellinger om framtiden. Vårt bidrag har vært å vise hvordan ikke-fiktive tekster kan behandle framtiden gjennom de tre narrative perspektivene *fortelling om framtiden*, *fortelling fra framtiden* og *frammaning av framtiden*.

NOTER

¹ Ordet “modalitet” har to forskjellige betydninger. I dette avsnittet viser det til et semiotisk system, for eksempel skrift, bilder eller video. I lingvistikken, derimot, viser modalitet til hvordan avsenderen forholder seg til det referensielle innholdet i en ytring. For eksempel kan man bruke modalitetsmarkører som “kanskje” for å signalisere usikkerhet. Hvilken betydning av ordet vi viser til i hvert tilfelle, vil gå fram av sammenhengen.

² Narrativ (fortellende) journalistikk kan forstås både som en avgrenset sjanger (jf. van Krieken & Sanders, 2021) og som en narratologisk egenskap ved journalistikk generelt. Vi er ikke her så opptatt av å vurdere om våre analysetekster faller innenfor eller utenfor de tradisjonelle grensene for sjangeren, da sjangernormer uansett ikke er stabile, men endrer seg over tid. Egenskapene vi observerer i en del framtidjournalistikk, kan være eksempler på en slik sjangerutvikling.

³ Foranstilt narrasjon dreier seg om forholdet mellom fortellerhandlingen og den narrative diskursen. I diskursen, som altså er det leseren møter, kan elementene fra historien settes sammen i kronologisk eller ikke-kronologisk rekkefølge. Slike hopp fram og tilbake i tid betegnes gjerne som analepser eller prolepser, eller som frampek og tilbakeblikk.

⁴ Men hva med George Orwells roman *Nineteen Eighty-Four* fra 1949? Allerede tittelen antyder at denne teksten foregår i framtiden, og på en av de første sidene kommer det eksplisitt fram: “In small clumsy letters he wrote: April 4th, 1984.” (Orwell, 1987 [1949], s. 9). Men er dette foranstilt narrasjon? Nepe, for det er ingenting i fortellingen som tilsier at dette skal skje. Som mye annen skjønnlitteratur er fortellingen fortalt i preteritum, og slik er det ingen hint om at fortellerhandlingen befinner seg i en tid forut for hendelsene. Her kan det være nyttig å skille mellom implisert forfatter og historisk forfatter. Den historiske forfatteren, George Orwell, befant seg selvsagt på et tidspunkt forut for det virkelige året 1984 da boka ble skrevet. Den impliserte forfatteren, derimot, som er den fortellerinstansen som fører ordet i romanens univers, gir få hint om hvorvidt han befinner seg forut for eller etter at handlingene har utspilt seg. I journalistiske tekster er det imidlertid sjelden at den impliserte forfatteren befinner seg på et annet tidsplan enn den historiske. I 2050-eksempelet vårt forteller den impliserte forfatteren fra 2050, men det framgår klart fra starten av teksten at det er et tankeeksperiment, med utgangspunkt i vår tids klimautfordringer.

⁵ Verbtiden presens betegner vanligvis noe som skjer på nåtidsplanet, men presens kan også brukes for å levendegjøre en fortelling om fortiden, der man ellers ville brukt preteritum. Det kalles tradisjonelt

historisk presens. På samme måte kan vi bruke begrepet framtidig presens når framtiden beskrives i presens istedenfor futurum.

⁶ Vi vil takke doktorgradsstipendiat Gøril Borgen-Eide, som tipset oss om denne artikkelen.

REFERANSER

- Amabili, J. (2019, 22. august). From storytelling to scrollytelling: a short introduction and beyond*. *Medium*. <https://medium.com/nigh-tingale/from-storytelling-to-scrollytelling-a-short-introduction-and-beyond-fbda32066964>
- Baroni, R. (2007). *La tension narrative: Suspense, curiosité et surprise*. Seuil.
- Baroni, R. (2008). Approches passionnelles et dialogiques de la narrativité. *Cahiers de narratologie*, 14. <http://narratologie.revues.org/579>
- Baroni, R. (2009). *L'oeuvre du temps: Poétique de la discordance narrative*. Éditions du Seuil.
- Blom, J. N., Rønlev, R., Hansen, K. R. & Ljungdalh, A. K. (2021). The potentials and pitfalls of interactional speculations by journalists and experts in the media: The case of covid-19. *Journalism Studies*, 22(9), 1142–1160. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1925950>
- Chatman, S. (1978). *Story and discourse. Narrative structure in fiction and film*. Cornell University Press.
- Cohn, D. (1999). *The distinction of fiction*. The Johns Hopkins University Press.
- Fauconnier, M. (2020, 28. juli). Slik blir du en dyktig klimajournalist. *Journalisten*. <https://journalisten.no/astrid-rommetveit-journalistens-sommerskole-klima/slik-blir-du-en-dyktig-klimajournalist/421720>
- Fludernik, M. (1996). *Towards a "natural" narratology*. Routledge.
- Genette, G. (1980). *Narrative discourse*. Cornell University Press.
- Genette, G. (1988). *Narrative discourse revisited*. Cornell University Press.
- Grusin, R. (2010). *Premediation: Affect and mediality after 9/11*. Palgrave Macmillan.
- Hansen, K. R. (2015). News from the future: A corpus linguistic analysis of future-oriented, unreal and counterfactual news discourse. *Discourse & Communication*, 10(2), 115–136. <https://doi.org/10.1177/1750481315611240>
- Herman, R. (2002). *Story logic: Problems and possibilities of narrative*. University of Nebraska Press.
- Iversen, S. (2013). Narrativ retorik. *Rhetorica Scandinavica*, 63, 72–88.
- Kayser, W. (1971). *Das Sprachliche Kunstwerk: Eine Einführung in die Literaturwissenschaft*. Franke Verlag.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (2021). *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (3. utgave). Routledge.
- Landale, J. (2022a, 3. mars). Ukraine: How might the war end? Five scenarios. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-60602936>
- Landale, J. (2022b, 3. juni). Ukraine war: Five ways Russia's invasion may play out. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-61674469>

- Lothe, J. (1994). *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse*. Universitetsforlaget.
- Mangersnes, E. (2022, 29. oktober). *Scrollytelling og klima: En studie av NRKs klimadekning i digitale format* [Masteroppgave]. Universitetet i Bergen.
- Neiger, M. (2007). Media oracles: The cultural significance and political import of news referring to future events. *Journalism*, 8(3), 309–321. <https://doi.org/10.1177/1464884907076464>
- Neiger, M. & Tenenboim-Weinblatt, K. (2016). Understanding journalism through a nuanced deconstruction of temporal layers in news narratives. *Journal of Communication*, 66, 139–160. <https://doi.org/10.1111/jcom.12202>
- Nipen, K., Fallsen, W. F., Öberg, B., Strømdahl, M., & Breidlid, C. (2021, 29. oktober). Velkommen til 2050: Den lysegrønne versjonen. *Aftenposten, A-magasinet*. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/v5wPWw/velkommen-til-2050-den-lysegroen-versjonen>
- Nord, B. A. & Fossåskaret, R. (2021, 10. april). Blålys for havet. NRK. <https://www.nrk.no/blalys-for-havet-1.15433282>
- Orwell, G. (1987 [1949]). *Nineteen Eighty-Four*. Compact Books.
- Pentzold, C. & Fechner, D. (2021). Probabilistic storytelling and temporal exigences in predictive data journalism. *Digital Journalism*, 9(6), 715–736. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1878920>
- Pier, J. (2008). After this, therefore because of this. I J. Pier & J. Á. G. L. Landa: *Theorizing narrativity* (s. 109–140). Walter de Gruyter.
- Prince, G. (1982). *Narratology: The form and function of narrative*. Mouton.
- Ricoeur, P. (1984). *Time and narrative. Volume 1*. The University of Chicago Press.
- Ridar, T. (2022, 17. mars). Fem scenarioer: Slik ender krigen. VG. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/g6Or69/fem-scenarioer-slik-ender-krigen>
- Sala, E., Mayorga, J., Bradley, D. et al. (2021). Protecting the global ocean for biodiversity, food and climate. *Nature*, 592, 397–402. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03371-z>
- Schudson, M. (2011). *The sociology of news*. W.W. Norton & Company.
- Smith, B. H. (2016). What was “Close Reading”? A century of method in literary studies. *Minnesota Review*, 87, 57–75. <https://www.muse.jhu.edu/article/633173>
- Språkrådet. (2022). Blått lys. <https://www.sprakradet.no/svardatabase/sporsmal-og-svar/blatt-lys/>
- Svennevig, J. (2001). Abduction as a methodological approach to the study of spoken interaction. *Norskraft*, 103, 3–22.
- Tenenboim-Weinblatt, K. (2011). Journalism as an agent of prospective memory. I M. Neiger, O. Meyers & E. Zandberg (Red.), *On media memory: Collective memory in a new media age* (s. 213–225). Palgrave Macmillan.
- Tenenboim-Weinblatt, K. (2013). Bridging collective memories and public agendas: Toward a theory of mediated prospective memory. *Communication Theory*, 23, 91–111. <https://doi.org/10.1111/comt.12006>
- Tenenboim-Weinblatt, K. & Neiger, M. (2014). Print is future, online is past: Cross-media analysis of temporal orientations in the news.

- Communication Research*, 42(8), 1047–1067.
<https://doi.org/10.1177/0093650214558260>
- Tenenboim-Weinblatt, K. & Neiger, M. (2018). Temporal affordances in the news. *Journalism*, 19(1), 37–55.
<https://doi.org/10.1177/1464884916689152>
- van Krieken, K. & Sanders, J. (2021). What is narrative journalism? A systematic review and an empirical agenda. *Journalism*, 22(6), 1393-1412. <https://doi.org/10.1177/1464884919862056>
- Vanoost, M. (2013). Defining narrative journalism through the concept of plot. *Diegesis*, 2(2), 77-97. <http://hdl.handle.net/2078.1/135878>
- Vanoost, M. (2021). Another way to tell the news, another way to read the news: immersion and information in narrative journalism. *Poetics Today*, 42(3), 403-423. <https://doi.org/10.1215/03335372-9026173>
- Walters, P. (2017). Ted Conover and the origins of immersion in literary journalism. *Literary Journalism Studies*, 9(1), 8-33.
- Aaslestad, P. (1999). *Narratologi. En innføring i anvendt fortelle teori*. LNU / Cappelen Akademisk Forlag.

HARALD HORNMOEN

Professor
 Institutt for journalistikk og mediefag
 OsloMet
Harald.hornmoen@oslomet.no

YNGVE BENESTAD HÅGVAR

Førsteamanuensis
 Institutt for journalistikk og mediefag
 OsloMet
Yngve.hagvar@oslomet.no

JØRGEN ALNÆS

Førsteamanuensis
 Institutt for journalistikk og mediefag
 OsloMet
Jorgen.alnas@oslomet.no